

Příjmení havířská Karel Fiala, 1931

Dělník pracující při dolech kutnohorských musel být zapsán v některém pořádku horním, a to dle způsobu své práce buď v pořádku havířském, nebo hašplířském (hašplíři pracovali při hašpli neboli rumpálu), nebo trejvířském (trejvíři popoháněli koně v trejbech zapřažené). Tyto pořádky byly dvojce: při horách Stříbrných - vlastních kutnohorských a při horách Kaňkovských či Kyzových.

Zapsání do knih pořádku mělo několikéré výhody. Provinil-li se dělník něčím, nebo žádal o něco, zastali se ho starší cechů vždy u horního úřadu či městského soudu. Dostalo se mu pomoci i v případě úrazu nebo nemoci. Pokud byl dělník dosud člověkem nesvobodným - tj. některé vrchnosti poddaným, zápisem do knih cechovních stal se člověkem svobodným, na základě výsad královských, zejména od Rudolfa II. vydaných. Jeho vrchnost pak k němu ztratila všechna práva. Ze všech těchto pořádků byl nejpočetnější cech havířský.

V dobách, kdy se sousedé ještě volali křestním jménem, při zapisování několika synů téhož otce do havířského pořádku bylo je třeba jednotlivě rozlišit a označit. Proto jim byla dávána hornická jména. Víme to nejen ze zápisů do knih pořádkových, ale i z „Paměť“ kaňkovského kronikáře Jana Hejzelný, který při zápisu sňatku svého otce roku 1763 uvádí:

„Toho léta dne 25. října Václav Procházka, po hornicku Hejzelna řečený, oddán k stavu manželskému s Kateřinou, ovdovělou Šlichovou na Kaňku. Neboť těch časův tu na horách ten obyčej byl, že když havíři dva nebo více bratří vlastní byli, tedy starší bratří jiným příjmením, hned jak do havířského pořádku neb cechu se zapisovali, nazváni byli a toliko jen nejmladšímu příjmení otcovské zůstalo.“
(Fol. 151).

Na důkaz věrohodnosti Hejzelnovy uvádím několik zápisů z knih havířských:

1726 - Tomáš Krčma po otci, po hornicku Vort, rodilý velímský, má dáti 1 perkytli a libru vosku.

1730 - Martin Buše po otci, po hornicku Herth, rodilý ze Želiva. poddaný kláštera, má dáti 1 libru vosku.

1745 - Jan, po otci i po hornicku Přenes, synek havířský z Kaňku, má dáti 1 libru vosku. Dne 25. Decembris A. 1745 zápis (ně) dal.

V oddělení horním archivu kutnohorského jsou tři manuály tovaryšské, do nichž byli zapisováni přijatí do pořádku. Vedle zápisného písari skládali do určitého času k cechu prekytli a 1 - 2 libry vosku. První manuál je z let 1717 - 1733, druhý z let 1728 - 1752, třetí pak z let 1728 - 1785. Přístupujícím byla dávána jména mnohdy vzatá z technické terminologie, kterou do Hory přinesli němečtí havíři a jež českými dělníky jsou zkomolena dokonale.

Přiléhavou poznámku k tomu má Ot. Leminger v článku „O jménech dolových koní“ v časopisu Český lid, r. 1900, že pěkně to ilustruje rukopis v universitní knihovně pražské chovaný - Geografia Bohemiae et Moraviae subterranea, kde stojí: „Jetz hörewass diese Bergleuth, für eine Sprache haben. Sie reden Böhmisch undt kein Böhm verstehet sie, sie reden teutsch undt kein Teutscher verstehet sie. Diese Sprach ist von teutschen Blumen undt böhmischen Kräutern ein Salat, den man einen Mischmasch nennen kann ...“

Jan Hejzelna také poznamenal, kdy zvyk dávání hornických jmen přestal, a to při roku 1771: „Ten čas oné minulého roku nařízené popisování lidu a numeryování domů na Kaňku se konalo v měsíci březnu a to v přítomnosti jednoho vojenského oficíra a jednoho radního p. Václava Endrle. A tu od toho času týž obyčej havířským synům jiné příjmení, krom vlastního otcovského dávati na budoucnost při král horním úřadu, přestal“ (Fol. 155).

Pravomoc havířského cechu byla v této době velmi omezena, cech byl vlastně říze horním úřadem. Nás však zajímá skutečnost, že tato příjmení hornická se ujala a byla zapisována do matrik. Dnes, zejména na Kaňku, bývalé dělnické osadě hornické a v okolí, se s takovými příjmeními setkáváme. V následujícím prvním seznamu jmen, vyčtených z výše uvedených knih, uvádím příjmení vzniklá z terminologie hornické a ve druhém seznamu ještě příjmení vzniklá podle způsobu práce.

1. seznam

Auspeit

Brus, Bucheisen, Buchhert, Bergvest, Bergwandt

Čiport, Cibort, Couk, Crk, Cechvoda, Cupus, Ceve, Cinkrauth, Cimrman, Cimmanka, Cimrknecht
Červenec

Důl, Dřevo, Drtel, Dignovitý, Duršlák, Dejm, Dejmek

Erckauf

Frát, Felízna, Fárt, Fejzl, Fimol Flos, Fudroval, Fudrnost

Glanc (Klanc), Gverštempl (Kverštempl), Gewerk (Kverk), Grum, Grub (Krub)

Hejzelna, Heypank, Hyvle, Hažoval, Hanštán, Handštein, Hengle, Hornigl, Hašpl, Hašplíř, Havíř, Hlína,
Hýle, Halda, Hlubina, Hutmánek, Hromádka, Herth

Kyz, Koutek, Kladka, Khůble, Kroužek, Kvarc, Klufta, Kyvle, Kštimoher, Kapice, Kompas, Krace,
Kraml, Klamřík, Kamínek, Krumpus, Košty, Kliknipna, Knipykle, Kašna, Kože, Kukus, Kvartál,
Kahanec, Krublink, Klobring, Klín, Kamp, Khampf, Klabert, Klaberg, Krnč, Klika, Kavna, Kliber,
Kratečka, Kopejzna, Klufta, Krum, Krumlicht, Kupferblum, Kupferblich, Kdyně, Krobštein, Knot,
Knotek, Katra, Korba, Kobka

Lutna, Lindt, Lezeň, Lednice, Lůj, Landgrub, Ladunk (Ládunk), Legštán, Litloch, Lampa, Lenšaft,
Lochštein, Lohn, Lon, Látro, Latroch

Markscheder

Necka, Násada, Nebozez, Nabiják

Ontloch, Orschleder

Provázek, Palata, Prejtýř, Podumploch, Plat, Podlaha, Pecka, Picka, Pergwest, Perlík, Pumpa, Palice,
Prach, Perky, Prych, Piloch, Plent, Prens, Puchejzna, Prorážka

Queršlák

Radšacht, Ramajsl (Ramajzl), Ražump, Richtunk, Rýgl, Rumpál, Ruda, Rudař, Rybníček

Řemínek

Svorník, Stropek, Spitra, Sloup, Sbířka, Smrsk, Stěna, Stupeň

Špůra, Štros, Šturcír, Šleifstein, Švůb, Šejvle, Šprejce, Šál, Štufka, Štamajsl, Štuka, Štadlo, Štola, Šorp,
Špermas, Špřísl, Šlich, Šlichový, Šorpír, Šorpirš, Šturcoval, Šachta, Štolhort, Štempl, Štanc, Špiruňg,
Šlígle, Štok, Šlamhák, Šrůt, Šroub, Šichta, Štecher, Štejgř, Špic

Tahadlo, Turlík Trejb, Temnice, Tlouček, Tesák, Tručka, Trůza (Drůza), Teckwerk

Umproch, Umbroch, Uberlák, Übergang

Vort, Vortík, Voziček, Vejrážka, Voda, Vočadlo, Vomázka, Vejsadka, Vele, Vodnice, Vantroka,
Vingler, Vintlík, Vinklát

Wehršlag, Wasserkunst, Weissgloss

Zinklo, Zejduna, Zavláčka

Žebříček, Želízko, Žlábek, Žoček, Žula, Žump, Žumpejzna.

2. seznam

Brousil

Coufal

Dobýval, Dokázal, Dodělal, Dorazil, Dokácel, Dlabal, Dobal, Doubal

Haslo, Houkal

Kopal, Klofal, Klubal, Kroutil, Klopejt, Koukal

Nedbal, Navrátil, Naháněl, Nalíval, Nakládal, Naložil, Nabíjel, Nachoval, Nasadil

Opozdil, Odskočil, Obrátil

Přibyl, Přeskočil, Proskočil, Prorazil, Přerazil, Přestal, Přenes, Přetočil, Přešlo, Potmě, Podebral, Posvítit, Pospí-
chal, Podával, Potřas, Přirazil, Přistoupil, Přišel, Pálil, Plnil, Prokopal

Rozsypal, Rozbořil, Rozlil, Rozdělil

Smeklo, Slezlo, Stejskal, Spadlo, Smítal, Smetal, Shrnul, Srovnal, Srovnálek, Shazoval, Sbíral, Skákal, Svítit,
Shromáždil

Štípal, Šoustal, Šaroval, Šteiner

Trousil, Tlačil Tahal, Trekoval

Urazil, Upad, Utopil, Ukázal, Uhodil, Udeřil, Utržil, Utratil

Vysekal, Vysypal, Vysadil, Vytlačil, Vyběhal, Vybíhal, Vyvalil, Vydělal, Vyndálek, Vyškral, Vymklo, Vytočil,
Vyklopil, Výstupek, Vyvrtal, Vydrobil, Vylezal Vyskočil, Vylíval, Vodýchal, Vomočil, Vodundal, Vodsedal,
Volal, Vodrazil, Votočil, Votřáslo, Vodhodil, Vobořil, Votvíral, Vohejbal, Vandroval, Věřil, Vejskal

Začal, Zavrtal, Zavostřil, Zavadil, Zabloudil, Zadrobil, Zafouk, Zaháněl, Zašel, Zatlačil, Začátek, Zaprášil,
Zapotil, Zahradil Zarážka, Zdvíhal.